

TÜRKİYE'DE ASGARI ÜCRET: SORUNLAR ÖNERİLER

Burçin YILMAZ ESER^(*)
Harun TERZİ^(**)

Özet: Türkiye'nin asgari ücret açısından mevcut durumunun değerlendirilmesine yönelik olarak yapılan bu çalışmada; Türkiye'de asgari ücretin dünden bugüne nasıl bir gelişim izlediği ortaya koyularak, günümüzde asgari ücretle ilgili sorunlara değinilmiş ve çözüm önerileri üzerinde durulmuştur.

Anahtar kelimeler: Asgari ücret, Türkiye

Abstract: This study examines the development of minimum wage the perceived problems with the system from the past to present and attempts to address the suggestions in Turkey.

Key Words: Minimum wage, Turkey

I. Giriş

İşçilerin en önemli hatta bazen tek gelir kaynağı olan asgari ücret, adından da anlaşılacağı üzere, işveren tarafından işçilere emeklerinin karşılığı olarak ödenmesi gereken ücretin en alt sınırını oluşturmaktadır. Türkiye'de asgari ücret konusu, bu ücret seviyesinden çalışmak zorunda kalan işçi sayısının fazlalığı nedeniyle büyük önem taşımaktadır. Tespit edilen asgari ücretin işçiye asgari bir yaşam standardı sağlamaktan çok uzak kaldığı ülkede, asgari ücret amacına ulaşamamakta ve her dönem birçok eleştiriyi beraberinde getirmektedir.

Türkiye'de asgari ücretin mevcut durumunun nasıl olduğunu değerlendirmeye yönelik yapılan bu çalışmada; ilk önce asgari ücretin uygulanmaya başlandığı tarihten itibaren nasıl bir gelişim seyri izlediği ortaya koyulmuştur. Daha sonra ise günümüzde asgari ücretle ilgili sorunlar üzerinde durulmuş ve son olarak da bu sorunların çözümüne ilişkin bazı öneriler yapılmıştır.

II. Türkiye'de Asgari Ücret

Türkiye'de asgari ücretle ilgili düzenlemeler Osmanlı ve Selçuklu dönemlerine kadar uzanmaktadır. Osmanlı ve Selçuklu çalışma hayatında "ahi örgütleri" çeşitli düzenleyicilik fonksiyonları görmüş, bu örgütler fiyatlara müdahale etmiş, usta, kalfa ve çıraklar arasındaki ilişkileri düzenleyerek, Türk esnaf ve işçisine uygun hayat koşulları sağlama konusunda önemli roller üstlenmiştir (Korkmaz, 2003: 152). Osmanlılar döneminde, devletin asgari ücretler konusunda bilinen ilk müdahalesi 1806 tarihinde olmuştur. 2 Şaban

^(*) Arş.Gör. Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

^(**) Prof. Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü

1226 (1806) tarihini taşıyan bir fermanla o zamanki para birimi ile belli işlerde çalışan işçilerin ücretleri tespit edilmiştir (Gerek, 1999: 27).

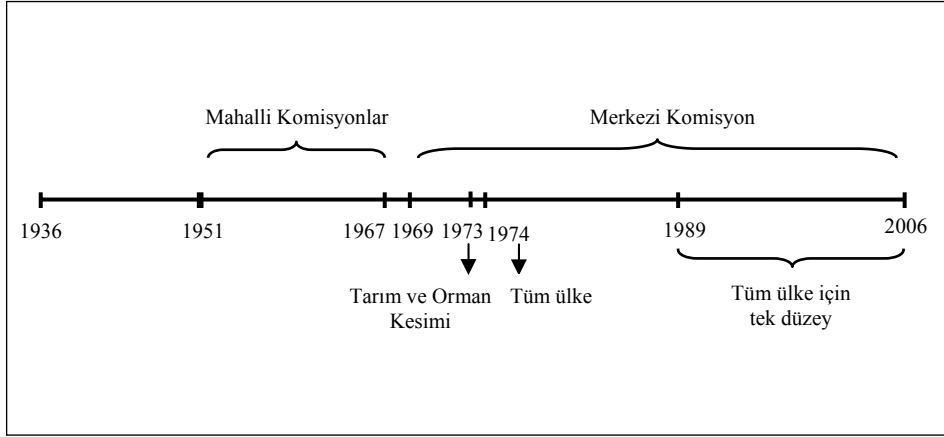
1921 yılında da çıkarılan Ereğli Kömür Havzası Maden İşçilerinin Hukukuna Mütedair 151 sayılı Kanunun onbirinci maddesi, maden ocaklarında çalışan işçilerin asgari ücretlerinin belirlenmesini öngörmüştür (Korkmaz, 2003: 153). 1923 yılında, yapılan Türkiye İktisat Kongresinde, belediye meclislerinin üç ayda bir asgari ücret hadlerini geçim şartlarına göre tespit ve ilan etmeleri kararlaştırılmış fakat uygulama imkanı olmamıştır (Ağaoğlu, 1987: 75). 1931 yılında ise 151 sayılı Havzai Fahmiye kanunu çıkarılmış, işçiye asgari ücret ödeneceği ve bu ücret seviyesinin ocak sahibi, işçi birliği temsilcisi ve İktisad Vekaletinin seçeceği üç kişilik bir komisyonca tespit edileceği belirtilmiştir (Dirimtekin, 1966: 66).

Geçmişteki bu uygulamalara karşın, asgari ücrete ilişkin gerçek anlamdaki ilk yasal düzenleme Cumhuriyet döneminde 1936 tarih ve 3008 sayılı İş Kanunu ile birlikte olmuştur. 3008 sayılı kanunda öngörülen asgari ücrete ilişkin yönetmeliğin 1951 yılına kadar hazırlanamaması nedeniyle, asgari ücret uygulamasına ancak 15 yıl sonra başlanabilmiştir. 1967 yılına kadar yürürlükte olan bu mevzuat doğrultusunda asgari ücret mahalli komisyonlar tarafından belirlenmiştir. Bu mevzuat, aynı zamanda basın mensupları ile gemi adamlarını özel hükümlere tabi tutmuştur. 3008 sayılı kanun ve 1951 tarihli yönetmelikle genel bir asgari ücret tespiti yapılamamıştır (Yılmaz, 2005: 23 24).

Mahalli komisyon kararları arasında yakınlık sağlanamamış, aynı ilde yapılan tespitler arasında dahi, çok garip ve anlaşılması zor farklılıklar ortaya çıkmıştır. Asgari ücretin mahalli komisyonlarca belirlendiği 1951-1967 yılları arasındaki dönemde, komisyonlar arasındaki koordinasyon eksiklikleri, komisyonların asgari ücret mekanizmasını tam olarak algılayamamaları ve ortaya çıkan sorunları giderecek etkin bir kurumsal yapının bulunmaması mekanizmadan istenilen sonuçların elde edilmesini engellemiştir. Yapılan bu ilk uygulama ile düşük gelirlilerin korunması ve satınalma güçlerinin artırılması konusunda önemli bir gelişme sağlanamamış, asgari ücret uygulaması amacına tam olarak ulaşamamıştır (Korkmaz, 2003: 237).

1951-1967 yılları arasındaki asgari ücret uygulamasından istenilen sonuçların alınmaması üzerine 1967 yılında çıkarılan 931 sayılı İş Kanunu ve 1968 tarihli Asgari Ücret Yönetmeliği ile bu konuda yeni düzenlemelerin yapılması yoluna gidilmiştir. 931 sayılı kanunla bütün işçilerin asgari ücretten faydalanması kabul edilirken, basın mensupları ve gemi adamları hakkındaki özel mevzuat da ortadan kaldırılmıştır. Mahalli komisyon sisteminden tamamen vazgeçilerek asgari ücreti tespit yetkisi, merkezi ve her bakımdan yetkili bir kurula verilmiştir. Asgari ücretin en geç iki senede bir tespit edilmesi de yine bu kanunla öngörülmüştür. Belirlenen bu esaslar gerek 1475 sayılı İş Kanununun ve 1972 tarihli Asgari Ücret Yönetmeliğinin gerekse bugün yürürlükte bulunan 4857 sayılı İş Kanunu ve 2004 tarihli Asgari Ücret Yönetmeliğinin esasını teşkil etmektedir (Yılmaz, 2005: 25). Türkiye’de asgari ücret mevzuatının tarihsel

gelişiminin nasıl bir seyir izlediği, aşağıdaki şekilde özet olarak yer almaktadır (Şekil 1).

Kaynak: Yılmaz, 2005: 27

Şekil 1: Türkiye'de Asgari Ücret Mevzuatının Tarihsel Gelişimi

Şekilden görüldüğü üzere Türkiye'de 3008 sayılı İş Kanununun geçerli olduğu 1951-1967 yılları arasında asgari ücret mahalli komisyonlar aracılığıyla saptanmıştır. Fakat bu şekilde yapılan uygulama asgari ücretten beklenen sonuçların ortaya çıkmasında yetersiz kalmış, bu nedenle 1967 yılında 931 sayılı İş Kanunu ve 1968 tarihli Asgari Ücret Yönetmeliği ile mahalli komisyonlarca asgari ücret belirlenmesi sistemine son verilmiş, Merkezi Asgari Ücret Tespit Komisyonunca belirlenen asgari ücret tespiti sistemine geçilmiştir. 1969 yılından günümüze kadar asgari ücret, işçi-işveren-hükümet temsilcilerinden oluşan üçlü yapıda ve merkezi nitelikteki bu Komisyon tarafından tespit edilmektedir.

Asgari ücret, 1969-1973 yılları arasında sadece sanayi sektörü için belirlenmiştir. 1973 yılında ise tarım ve orman kesiminde çalışanlar için de ayrı asgari ücret saptanmıştır. Asgari ücret, 1969-1974 yılları arasında bölgesel farklılık esasına göre tespit edilmişken, 1974 yılında bölgesel farklılığa dayanan bu sistem terk edilmiş ve asgari ücret tüm ülkeyi kapsayacak şekilde belirlenmiştir. 1989 yılında ise, asgari ücretin sanayi ve tarım ve orman kesimi için farklı olarak belirlendiği uygulamaya son verilmiştir. Türkiye'de asgari ücret, 1989 yılından itibaren, merkezi nitelikteki Asgari Ücret Tespit Komisyonu tarafından, bölgesel ve sektörel bir farklılık göstermeksizin, tüm ülke için tek düzey olarak tespit edilmektedir (Tablo 1).

Tablo 1: Türkiye’de Günlük ve Aylık Asgari Ücretler (1989-2006/YTL)

Yürürlük Tarihleri	16 Yaşını Dolduranlar			16 Yaşını Doldurmayanlar		
	Günlük	Aylık	Değ. %	Günlük	Aylık	Değ. %
01.08.1989-31.07.1990	0,01	0,23	78,6	0,01	0,16	78,8
01.08.1990-31.07.1991	0,01	0,41	84,0	0,01	0,30	95,7
01.08.1991-31.07.1992	0,03	0,80	93,5	0,02	0,59	93,5
01.08.1992-31.07.1993	0,05	1,45	80,9	0,04	1,12	90,0
01.08.1993-31.08.1994	0,08	2,50	72,4	0,07	2,04	82,5
01.09.1994 -31.08.1995	0,14	4,17	67,1	0,12	3,49	71,1
01.09.1995-31.07.1996	0,28	8,46	102,7	0,24	7,09	103,2
01.08.1996-31.07.1997	0,57	17,01	101,1	0,48	14,40	103,2
01.08.1997-31.07.1998	1,18	35,44	108,3	1,00	29,93	107,8
01.08.1998-31.12.1998	1,59	47,84	35,0	1,36	40,66	35,9
01.01.1999-30.06.1999	2,60	78,08	63,2	2,21	66,36	63,2
01.07.1999-31.12.1999	3,12	93,60	19,9	2,65	79,56	19,9
01.01.2000-30.06.2000	3,66	109,80	17,3	3,12	93,60	17,6
01.07.2000-31.12.2000	3,96	118,80	8,2	3,38	101,25	8,2
01.01.2001-30.06.2001	4,67	139,95	17,8	3,97	118,96	17,5
01.07.2001-31.07.2001	4,90	146,95	5,0	4,16	124,92	5,0
01.08.2001-31.12.2001	5,60	167,94	14,3	4,76	142,75	14,3
01.01.2002-30.06.2002	7,40	222,00	32,2	6,29	188,70	32,2
01.07.2002-31.12.2002	8,36	250,88	13,0	7,11	213,21	13,0
01.01.2003-31.12.2003	10,20	306,00	22,0	8,55	256,50	20,3
01.01.2004-30.06.2004	14,10	423,00	38,2	12,00	360,00	40,4
01.07.2004-31.12.2004	14,81	444,15	5,0	12,60	378,00	5,0
01.01.2005-31.12.2005	16,29	488,70	10,0	13,86	415,80	10,0
01.01.2006-31.12.2006	17,70	531,00	8,6	15,00	450,00	8,2

Kaynak: <http://www.calisma.gov.tr>, 2005; 2006 verileri kullanılmıştır.

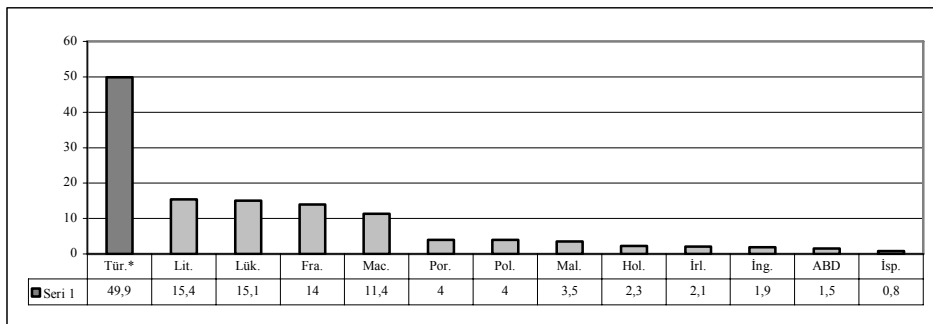
Günümüzde yürürlükte olan 4857 sayılı İş Kanununun asgari ücretle ilgili 39. maddesine göre; iş sözleşmesi ile çalışan ve bu kanunun kapsamında olan veya olmayan her türlü işçinin, ekonomik ve sosyal durumlarının düzenlenmesi için, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca Asgari Ücret Tespit Komisyonu aracılığıyla ücretlerin asgari sınırları en geç iki yılda bir belirlenmektedir (İ.K.md.39). Türkiye’de asgari ücret, 16 yaşını doldurmuş işçiler ve bundan daha küçük işçiler için ayrı ayrı tespit edilmektedir. Bir günlük ücret olarak belirlenen asgari ücret, saatlik, aylık, haftalık ücretin uygulandığı işyerlerinde, belirlenen duruma göre ayarlanabilmektedir. Asgari ücret bir kez saptandıktan sonra, bu düzey, hizmet akdi ile çalışan ve İş Kanunu kapsamına giren her çeşit işçi ile gemi adamı, gazeteci ve tarım işçisini de kapsamaktadır (İTO, 1998: 53).

Tablo 1’de 1989 yılından 2006 yılına kadar yapılan asgari ücret tespitleri toplu halde gösterilmiştir. Bu tarihten itibaren gerçekleşen 23 tespitin çoğunun yıllık, bazısının ise 6 aylık dönemler için yapıldığı görülmektedir. 2001 yılı içinde ise 3 kez asgari ücret tespiti yapılmıştır. Asgari ücret seviyesinin artış oranlarının da görüldüğü Tablo 1’de, asgari ücretin ilk yıllarda % 70, % 90 hatta % 100 gibi yüksek oranlarda bir artış kaydettiği, daha sonra ise, özellikle de 1997 yılından sonra, asgari ücretin artış oranlarının önemli derecede azaldığı dikkati çekmektedir. Bunun önemli bir nedeni Türkiye’de yaşanan ekonomik krizler ve beraberinde getirdiği yoğun işsizliktir.

Son beş yılda asgari ücret seviyesindeki en önemli artış, gerek 16 yaşından büyükler gerekse 16 yaşından küçükler için, 01.01.2004-30.06.2004 yılları arasında olmuştur. Bu dönemde hükümet istihdamın artması ve işsizliğin önlenmesi için artan maliyetlerin taraflar arasında paylaşılması yoluna gitmiştir. Asgari ücretin işverene maliyeti % 20 olarak belirlenmiş, geri kalan artış ise devlet tarafından yüklenilmiştir (Yılmaz, 2005: 38).

III. Türkiye’de Asgari Ücret Sorunları

Türkiye’de 1951 yılından günümüze değin, değişik şekillerde tespit edilen asgari ücret yoğun eleştirilere maruz kalmaktadır. Asgari ücret, vasıflı işçilerin sahip oldukları niteliklere paralel olarak zaten yüksek ücretle çalışmaları nedeniyle, özellikle mavi yakalı olarak tabir edilen vasıfsız işçileri ilgilendirmektedir. Ancak yaşanan ekonomik krizlerin beraberinde getirdiği yoğun işsizlik nedeniyle Türkiye’de vasıflı çalışanlar dahi asgari ücretten çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bu nedenle bu ülkede asgari ücretten çalışanların sayısı oldukça fazladır. Grafik 1’de de görüldüğü gibi diğer ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye’de, toplam çalışanlar içinde asgari ücretten çalışanların oranı belirgin şekilde yüksektir. Bu oran, ABD’de % 1,5; İngiltere’de % 1,9; Fransa’da % 14, Litvanya’da % 15,4 iken; Türkiye’de % 49,9’dur.

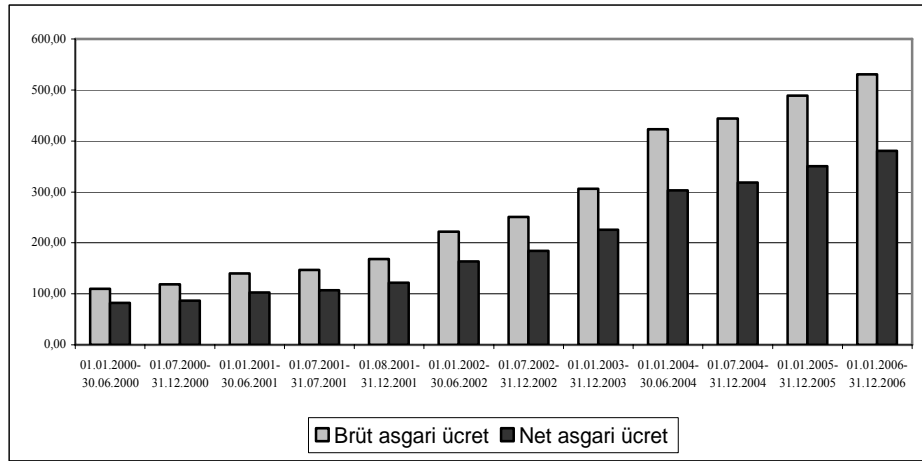
Kaynak: Paternoster, 2004: 4; * SSK 2002 yılı istatistikleri

Grafik 1: Bazı AB ülkeleri, ABD ve Türkiye’de Toplam Çalışanlar İçinde Asgari Ücretten Çalışanların Oranı (2002/%)

Türkiye’de asgari ücret konusundaki en büyük sorunlardan bir tanesini asgari ücretin belirlenirken işçinin ailesinin değil sadece kendi ihtiyaçlarının dikkate alınması oluşturmaktadır. Türkiye’de yürürlükte olan 01.08.2004 tarihli 25540 sayılı Asgari Ücret Yönetmeliğinde, asgari ücret, “işçilere normal bir çalışma günü karşılığında ödenen ve işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi zorunlu ihtiyaçlarını günün fiyatları üzerinden asgari düzeyde karşılamaya yetecek ücret” olarak tanımlanmaktadır (md.4/d).

Görüldüğü gibi yönetmelikte asgari ücret tanımlanırken işçinin aile ihtiyaçlarının karşılanması dikkate alınmamış sadece kendisini geçindirmekte olduğu görüşünden hareket edilmiştir. Oysa, Türkiye’deki tanımında, sadece işçinin ihtiyaçları temelinde tespit edilebileceği belirtilen ve bu bağlamda işçinin aile ihtiyaçları gözönünde bulundurulmadan saptanıldığı düşünülüp karşı çıkarılan asgari ücret, uygulamada tanımının aksine işçi ve ailesinin ihtiyaçları dikkate alınarak hesaplanmaktadır (ILO Minimum Wage Database, 2005).

Asgari ücret konusundaki bir diğer sorun asgari ücrete uygulanan yüksek vergi oranlarıdır. Türkiye’de, tespit edilen asgari ücret, brüt ücreti göstermekte oysa işçinin eline geçen tutar kesintiler nedeniyle çok daha düşük olmaktadır. Asgari Ücret Tespit Komisyonu tarafından belirlenen brüt asgari ücretten yapılan kesintiler sonucunda, net asgari ücrete ulaşılmaktadır. Bu doğrultuda 2000 yılından itibaren belirlenen brüt ve net asgari ücret düzeyleri Grafik 2’de gösterilmiştir. 2000 yılından itibaren belirlenen bu düzeylere bakıldığında aradaki farkın giderek arttığı görülmektedir.

Kaynak: <http://www.calisma.gov.tr>, 2005; 2006; <http://www.tekstilisveren.org.tr>

Grafik 2: Türkiye’de 16 Yaşından Büyükler İçin Aylık Brüt ve Net Asgari Ücretler (2000-2006/YTL)

İşçi açısından brüt ücret üzerinden yapılan kesintileri ifade etmekte olan net ücretin kesintilerini, SSK primi (% 14), işsizlik sigortası fonu (% 1), gelir vergisi (% 15), damga vergisi (% 06) oluşturmaktadır. İşveren açısından net asgari ücret ise, işverenin brüt ücret üzerinden katlanmak zorunda kaldığı maliyetlerin tamamıdır. Bu maliyetler, SSK primi işveren payından (% 19,5) ve işveren işsizlik sigortası fonundan (% 2) oluşmaktadır. 2006 yılı için, 16 yaşından büyüklere uygulanacak asgari ücretin işçi ve işverene maliyeti Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Türkiye’de 16 Yaşını Doldurmuş İşçiler İçin Net Asgari Ücretin Hesabı ve İşverene Maliyeti (AYLIK/YTL)

01.01.2006 - 31.12.2006			
İşçiye Maliyeti		İşverene Maliyeti	
	YTL		YTL
Asgari Ücret	531,00	Asgari Ücret	531,00
SSK Primi % 14	74,34	SSK Primi % 19,5 (İşv.Payı)	103,55
İşsizlik Sig.Fonu % 1	5,31		
Gelir Vergisi %15	67,70	İşveren İşsizlik Sig.Fonu % 2	10,62
Damga Vergisi % 06	3,19		
Kesintiler Toplamı	150,54	İşverene Toplam Maliyet	645,17
Net Asgari Ücret	380,46		

Kaynak: <http://www.calisma.gov.tr>, 2006

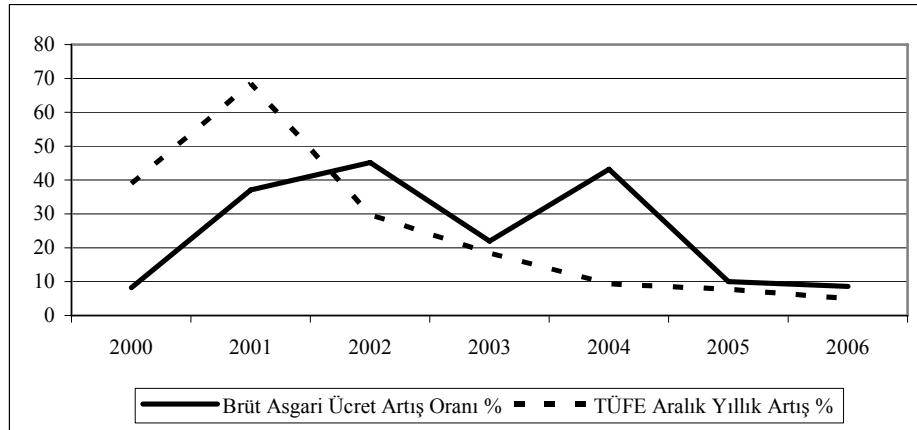
Brüt 531,00 YTL olarak belirlenen asgari ücretten işçini eline geçen net ücret 380,46 YTL, bu ücretin işverene maliyeti ise 645,17 YTL’dir.

Dünya uygulamasına bakıldığında, Almanya dışında asgari ücretin tamamen vergi dışı bırakıldığı başka bir ülke bulunmamaktadır. Ancak bu ülkelerde asgari ücretliler bir çok mekanizma ile ayrıca korunmaktadırlar. Aile ve çocuk yardımları, işsizlik sigortası, negatif gelir vergisi ve gelir vergisi kredileri bu uygulamaların başında gelmektedir. Türkiye’de ise asgari ücretlilerin korunduğu herhangi bir sistem bulunmamaktadır. Asgari ücret üzerindeki vergi yükü, bir taraftan düşük gelirli olanların kazançlarını azaltmakta, diğer bir taraftan da işverenlerin maliyetlerinin artmasına neden olmaktadır (Korkmaz, 2001: 274). Bu nedenle asgari ücret üzerinden yapılan kesintiler, gerek işçi gerekse işveren sendikalarının asgari ücretle ilgili en önemli sorunlarından bir tanesini oluşturmaktadır.

Türkiye’de tespit edilen asgari ücretle ilgili bir başka sorun da asgari ücretin Uluslararası Para Fonu’na (International Monetary Fund-IMF) verilen taahhütler çerçevesinde belirlenmesi noktasında ortaya çıkmaktadır. Bilindiği gibi Türkiye’de uygulanmakta olan ücret politikasının çerçevesi IMF ile yapılan stand-by anlaşmasıyla çizilmiş bulunmaktadır IMF programının genel stratejisi çerçevesinde uygulanan gelirler politikasının temelini, ücret ve fiyat artışlarının hedef enflasyon ile aynı oranda belirlenmesi oluşturmaktadır. IMF’ye verilen taahhütte “asgari ücret artışları hükümet, işçi ve işveren sendikaları

temsilcilerinden oluşan Asgari Ücret Komisyonu tarafından belirlenecek ancak hükümet, asgari ücret artışlarının hedeflenen enflasyon oranı ile aynı doğrultuda olmasını sağlamak için çalışacaktır” denilmiştir. Bu doğrultuda hükümet asgari ücret artışlarını, işveren kesiminin desteğiyle birlikte oy çokluğu sağlayarak bu taahhüde uygun olarak gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla yapılan artış da oldukça düşük olmaktadır (TÜRK-İŞ Çalışma Raporu, 2003: 69-78). Ancak Grafik 3’te görüldüğü üzere hükümetin, asgari ücret artışının enflasyon artışına göre yapılması konusunda gerçek bir istikrar gösterdiğini söylemek oldukça zordur.

Enflasyon oranına göre belirlenmeye çalışılan asgari ücretin 2000 yılından günümüze kadar olan seyrine bakıldığında; 2000’li yılların başında asgari ücret artışının enflasyon oranındaki artışın oldukça altında gerçekleştiği, enflasyon oranının oldukça yüksek olduğu, 2002 yılından önce artış oranları arasında herhangi bir uyumun bulunmadığı görülmektedir. Enflasyon oranındaki artışın 2002 yılında kaydettiği önemli düşüşle birlikte, asgari ücret artışıyla arasındaki fark kapanmıştır. 2003 yılında hemen hemen aynı oranlarda bir artış gerçekleşmişken, 2004 yılında asgari ücrete yapılan artışın enflasyon oranındakinden hayli yüksek olması oldukça dikkat çekicidir. 2005 yılında ise asgari ücrette hedeflenen enflasyon oranı doğrultusunda artış yapıldığı, 2006 yılı için belirlenen asgari ücretin de hedeflenen enflasyon düzeyine yakın olduğu görülmektedir (Grafik 3).

Kaynak: <http://www.calisma.gov.tr> 2005; 2006; <http://imisnt.pub.die.gov.tr>

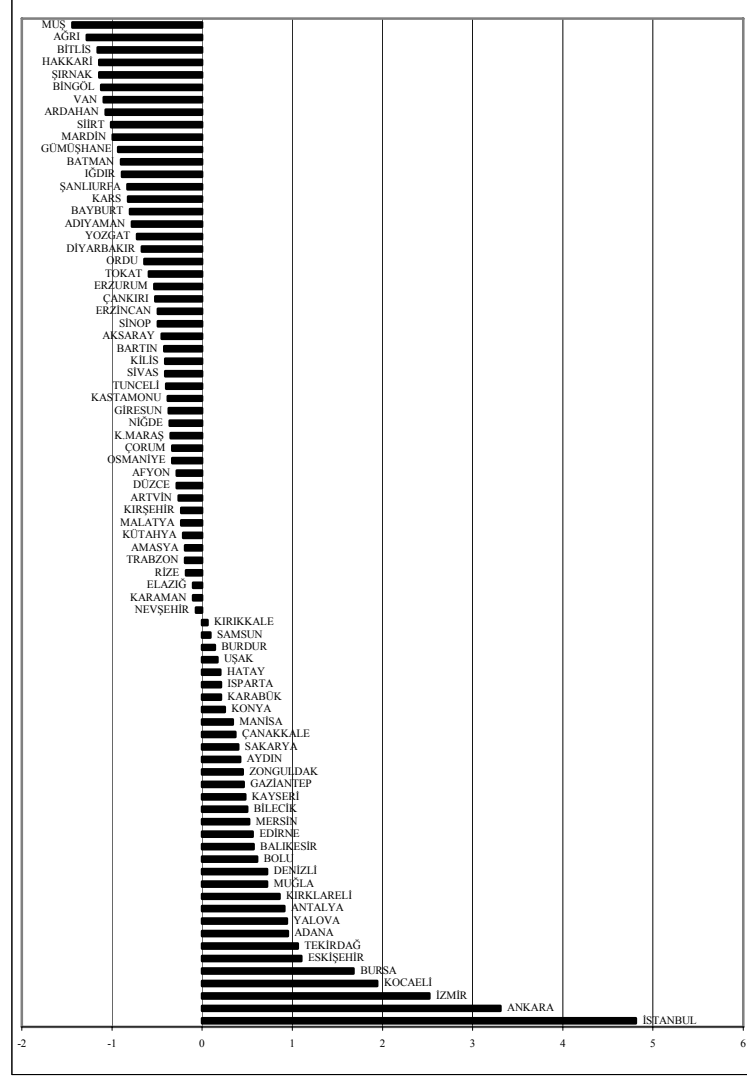
Not: 2006 yılı için hükümetin TÜFE hedefi kullanılmıştır.

Grafik 3: Türkiye’de Brüt Asgari Ücret ile TÜFE Artış Oranları (2000-2006/%)

Türkiye açısından bir başka sorunu da, bölgesel farklılıkların çok yoğun yaşandığı bu ülkede, tek bir asgari ücret düzeyinin belirlenmesi oluşturmaktadır. Türkiye’de Asgari Ücret Tespit Komisyonu, asgari ücreti, 16 yaş ayrımı hariç herhangi bir farklılık göstermeksizin tüm ülke için belirlemektedir. Yani, diğer bölgelerle karşılaştırıldığında oldukça geri kaldığı, hayat standardının daha düşük olduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde çalışan bir işçi, öteki bölgelerde çalışanlarla aynı asgari ücreti elde etmektedir. Hiç kuşkusuz, işçinin bu bölgelerde geçinecek olduğu düzey ile gelişmiş bölgelerde geçineceği düzey arasında önemli derecede farklılıklar bulunmaktadır.

Grafik 4’te Türkiye’deki 81 ilin, 2003 yılı itibariyle, sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına yer verilmiştir. DPT tarafından hesaplanan sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksine göre yapılan bu sıralamada iller arasındaki farklılık net olarak görülmektedir. En fazla gelişmiş ilk beş ili İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli ve Bursa oluştururken; en az gelişmiş beş il Şırnak, Hakkari, Bitlis, Ağrı ve Muş’tur. Tablo 4’ün paralelinde DPT tarafından bölgelerin gelişmişlik sıralaması da yapılmıştır. Buna göre en gelişmiş ilk iki bölge Marmara ve Ege, en az gelişmiş iki bölge ise Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi’dir. Bölgesel sıralamada İç Anadolu Bölgesi 3., Akdeniz Bölgesi 4., Karadeniz Bölgesi 5. sırada yer almaktadır.

Asgari ücret konusunda üzerinde durulması gereken bir diğer unsur da, Türkiye’de belirlenen asgari ücretin işçinin asgari ihtiyaçlarını dahi karşılayamamasıdır.

Kaynak: <http://www.dpt.gov.tr>

Grafik 4: İllerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (2003)

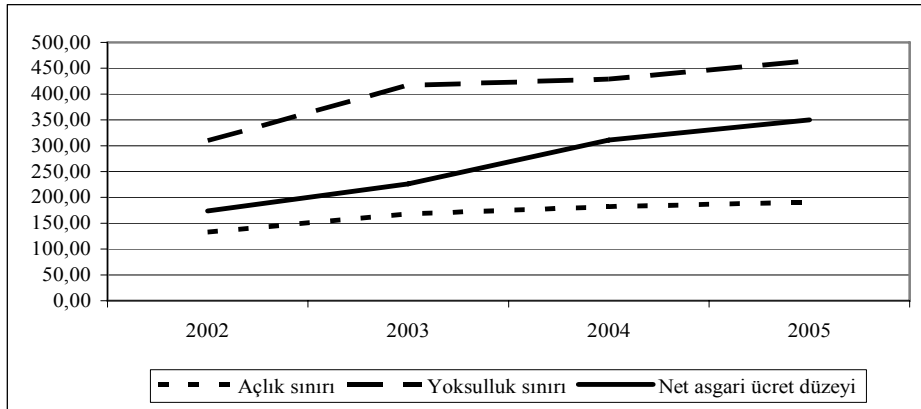
Türkiye’de, belirlenen asgari ücret tanımının aksine, işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi zorunlu ihtiyaçlarını asgari düzeyde karşılamaya yetmemektedir. TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) tarafından 2002 yılından itibaren Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak yapılan yoksulluk çalışmasına göre 4 kişilik bir ailenin açlık ve yoksulluk sınırı Tablo 3’te görüldüğü gibi olmuştur.

Tablo 3: Türkiye'de 4 Kişilik Bir Ailenin Açlık ve Yoksulluk Sınırı (2002-2005/YTL)

	2002	2003	2004	2005
Açlık sınırı	133	168	182	191
Yoksulluk sınırı	310	417	429	464

Kaynak: <http://www.die.gov.tr>

Bu tutarlar, aynı yıllarda geçerli olan net asgari ücret düzeyleriyle karşılaştırıldığında; 2002 ve 2003 yılında belirlenen net asgari ücretin açlık sınırının çok az üzerinde, yoksulluk sınırının ise oldukça altında yer aldığı görülmektedir. 2004 ve 2005 yıllarındaki net asgari ücret düzeyi geçmiş yıllarla karşılaştırıldığında daha olumlu bir yapı göstermektedir. Bu yıllarda belirlenen net asgari ücretin açlık düzeyini geçen ve yoksulluk sınırına da yaklaşan bir trend içine girdiği görülmektedir. Yine de bu durum, asgari ücretin yoksulluk sınırının altında olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Asgari ücretteki artışa paralel olarak yoksulluk sınırı da artmaya devam etmektedir (Grafik 5).

Grafik 5: Türkiye'de Açlık-Yoksulluk Sınırı ve Net Asgari Ücret (2002-2005/YTL)

Kaynak: <http://www.die.gov.tr>; <http://www.tekstilisveren.org.tr>

Not: Birden fazla tespiti yapıldığı 2002 ve 2004 yılları için ortalama net asgari ücret düzeyi hesaplanmıştır.

IV. Sonuç ve Öneriler

İşçilere asgari bir geçim düzeyi sağlayan ve işveren tarafından ödenecek ücret düzeyinin en alt sınırını oluşturan asgari ücret, işçi ve işveren üzerinde yaratacağı etkiler nedeniyle, özellikle çalışanlarının büyük çoğunluğunun asgari ücretten yararlandığı ülke ekonomileri için oldukça önemli bir konudur. İşçilerin en önemli hatta bazen tek gelir kaynağı olan asgari ücret, adından da

anlaşılacağı üzere, işveren tarafından işçilere emeklerinin karşılığı olarak ödenmesi gereken ücretin en alt sınırını oluşturmaktadır. Türkiye’de asgari ücret konusu, bu ücret seviyesinden çalışmak zorunda kalan işçi sayısının fazlalığı nedeniyle büyük önem taşımaktadır. Tespit edilen asgari ücretin işçiye asgari bir yaşam standardı sağlamaktan çok uzak kaldığı ülkede, asgari ücret amacına ulaşamamakta ve her dönem birçok eleştiriyi beraberinde getirmektedir.

Toplam işgücü arzının toplam işgücü talebinden fazla olduğu, toplam emek arzının büyük bölümünü vasıfsız işgücünün oluşturduğu, en önemlisi çalışanların hemen hemen yarısından -2003 yılı için % 52,6; 2004 yılı için % 43,6 (SSK 2003 ve 2004 yılı istatistikleri)- asgari ücret aldığı Türkiye’de, asgari ücret konusu son derece önemlidir. Türkiye’de ortaya çıkışı oldukça eskilere dayanan asgari ücret sistemi, uygulanmaya başladığı tarihten itibaren mevzuatta yapılan bazı değişikliklerle birlikte günümüze kadar gelmiştir. Asgari ücret üzerinde mevcut bulunan tartışmalar her geçen gün artmakla birlikte, tespit edilen asgari ücretten ne işçi ne de işveren kesimi memnun kalmaktadır. Tespit edilen asgari ücret işçi açısından düşük, işveren açısından ise yüksek bulunmakta ve iki kesim arasında bu konudaki tartışmalar devamlı olarak gündemi meşgul etmektedir. Tespit edilen düzey üzerinde oluşan bu tezatlık asgari ücret üzerindeki vergi yükünden kaynaklanmaktadır. Türkiye’nin aksine diğer ülkelerde asgari ücret alanlar, aile ve çocuk yardımları, işsizlik sigortası, negatif gelir vergisi gibi ayrı mekanizmalarla korunmaktadırlar. Türkiye’de bu tür mekanizmalarla korunmayan, üstelik asgari bir geçim düzeyi sağlamaktan oldukça uzak şekilde belirlenen bir ücretten çalışmak zorunda kalan işçinin durumu düşünüldüğünde, asgari ücretten alınan bu vergilerin olabildiğince kısılması hatta tamamen kaldırılması daha doğru bir uygulama olabilir.

Türkiye’de, tüm ülke için tek bir asgari ücret belirlenmektedir. Ancak, illerin ve de bölgelerin her birinin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesinin bir değerinden son derece farklı olduğu gözönüne alındığında bu durumun önemli bir sorun oluşturduğu dikkati çekmektedir. Tespit edilen asgari ücret gelişmiş bölgeler için düşük, az gelişmiş bölgeler içinse yüksek olmaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerine göre oldukça gelişmiş olan diğer bölgelerde aynı asgari ücretin uygulanması adil bir uygulama olmamaktadır. Bu doğrultuda hayat pahalılığının oldukça yüksek olduğu gelişmiş bölgeler için daha yüksek asgari ücret tespit edilerek, asgari ücretin bölgelerarasında farklılaştırılması yoluna gidilebilir. Bunun için ilk önce gelişmişlik farklarına göre belirli bölgesel sınıflandırmalar yapıp, bunun paralelinde, en az gelişmiş bölgeden en çok gelişmiş bölgeye doğru artan asgari ücretler tespit edilebilir. Ya da yine ülke için tek bir asgari ücret belirlenerek, tespit edilen bu düzeyden yapılacak olan kesinti miktarları bölgesel sınıflandırma doğrultusunda farklılaştırılabilir. Bu sefer, en az gelişmiş bölgeden en çok gelişmiş bölgeye doğru azalan vergi oranları tespit edilerek, gelişmiş bölgelerdeki asgari ücret düzeyi diğer bölgelere nazaran yüksek hale getirilebilir. Böyle bir uygulama, bölgelerarası rekabeti artırarak işgücünün ucuz hale geldiği gelişmemiş bölgelere yatırım yapılması,

böylece buralarda yeni iş sahalarının açılması ve bu bölgelerin kalkınması sonucunu da beraberinde getirerek, işsizliğin ve göçün azalmasına neden olacak ve ülke ekonomisi için olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Nitekim, Ankara Sanayi Odasının hükümete sunduğu Haziran 2005 tarihli “Yerel Asgari Ücret Raporu”nda, bölgeler ve bunun paralelinde iller arasında, gelir dağılımı dengesizliğinin mevcudiyeti ve asgari ücretin satınalma gücünün önemli ölçüde farklılaşması nedeniyle, Türkiye’nin asgari ücret uygulaması açısından 3 bölgeye ayrılması ve bu doğrultuda bölgelerarasında değişen bir asgari ücret sistemine geçilmesi öngörülmektedir. Böyle bir yerel asgari ücret uygulamasına, daha az gelişmiş olan birinci ve ikinci bölgelerin gelişmişlik düzeylerinin, gelişmiş olan üçüncü bölgenin gelişmişlik düzeyine yaklaşması ölçüsünde birinci bölgede 10 yıl, ikinci bölgede ise 5 yıl devam edebileceği önerilmektedir. Gündemi oldukça meşgul eden bu rapor doğrultusunda, Türkiye’de, gelecek yıllarda nasıl bir asgari ücret sisteminin olacağı, hükümetin bu konuda vereceği karara bağlıdır.

Asgari ücretin bölgelerarasında farklılaştırılması Kanada, Japonya, Çin, Meksika gibi ülkelerde de mevcuttur. Örneğin; Kanada’da asgari ücret eyaletlere göre belirlenmekte, asgari ücret hem düzey hem de mekanizma olarak eyaletten eyalete farklılık göstermektedir. Ulusal bir asgari ücretin olmadığı Japonya’da asgari ücret 47 bölge için belirlenmektedir. Çin’de de ulusal asgari ücret bulunmamaktadır. Kasım 2004’te, Tibet’in de asgari ücret sistemine geçmesinin ardından, Çin’de 39 eyaletin tümünde, bölgeler ve yerel idarelerde asgari ücret uygulanmaktadır. Meksika’da ise belirlenmiş A,B,C, bölgelerine göre değişen ve tüm işçileri kapsayan genel bir asgari ücret sistemi bulunmaktadır (ILO Minimum Wage Database, 2005).

AB ülkelerinde ise asgari ücret genellikle ulusal seviyede yasayla tespit edilmekte ve bölgesel bir ayrıma maruz kalmamaktadır. Asgari ücretin toplu sözleşmelerle belirlendiği Avusturya, Finlandiya, Almanya, İsveç ve İtalya’da bu sözleşmelerde belirtildiği takdirde asgari ücret bölgelere göre farklılaştırılabilmektedir. Ulusal bir asgari ücretin olduğu Yunanistan’da da sistem asgari ücretin bölgesel farklılaşmasına izin vermektedir. Ancak bu ülkelerde, genelde, asgari ücretin bölgeler arasında farklılaştırılmadığı göze çarpmaktadır (Yılmaz ve Terzi, 2006: 124 125). Şüphesiz, Türkiye’de olduğu gibi AB’de de bölgesel dengesizlikler bulunmaktadır. Ancak Birlik bu dengesizlikleri gidermeye yönelik olarak bölgesel politikalara da öncelik vermektedir. AB’de bölgesel dengesizlikleri gidermeye yönelik etkin bir yapının bulunması ve işleme bu ülkelerde bölgesel bir asgari ücret uygulamasına gidilmemesini açıklamaktadır. Türkiye’de ise, 1960’lı yıllardan itibaren kalkınma planlarında yer verilen bölgesel politikalar başarılı olamamış aksine mevcut dengesizliklerinin daha da artmasına neden olmuştur. Günümüzde, AB’ye üyelik sürecinde olan Türkiye’de, Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulması gibi düzenlemelere gidilse de, şu ana kadar bu konuyla ilgili somut anlamda bir gelişme kaydedilmemiştir. Bu bağlamda Türkiye’de,

çözümünün uzun zaman alacağı görülen bölgesel dengesizlikleri de gidermeye yardımcı olacak bölgesel asgari ücret sistemine geçilmesi daha uygun olacaktır.

Sonuç itibariyle, Türkiye’de çalışanların çok büyük bir kısmının asgari ücret elde etmesi nedeniyle bu konu oldukça önemli olmakta, asgari ücret uygulaması yoğun eleştirilerle birlikte mevcut önemini daha da artırarak günümüze kadar gelmektedir. Asgari ücretin hem işçi, hem işveren, hem de ülke ekonomisi açısından mevcut önemi, hükümetin bu konudaki sorunların çözümüne öncelik vermesini gerektirmektedir.

Kaynakça

- Ağaoğlu, N. (1987), Türkiye’de Teoride ve Uygulamada Asgari Ücret, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Dirimtekin, H. (1966), Milli Gelirin Teşekkülünde ve İnkısamında Ücret ve Asgari Ücret Meseleleri, Eskişehir İİBF Yayınları No.36/12, İstanbul.
- Gerek, S. (1999), Türkiye’de Asgari Ücretler ve Enflasyon (1974-1999), T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No.1094, Eskişehir.
- İstanbul Ticaret Odası (İTO) (1998), Sorularla Çalışma Mevzuatı El Kitabı, İTO Yayınları, No.46.
- Korkmaz, A. (2001), “Türkiye’de Asgari Ücretin Mali Yönü”, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt.2, Sayı.1, Nisan, ss.273 281.
- _____ (2003), Çağdaş Gelişmeler Açısından Asgari Ücret: Genel Olarak Dünyada ve Türkiye’de, Kamu-İş Yayınları, Ankara.
- Paternoster, A. (2004), “Minimum Wages EU Member States, Candidate Countries and the US 2004”, November, (http://epp.eurostat.cec.eu.int/cache/ITY_OFFPUB/KS-NK-04-010/EN/KS-NK-04-010-EN.PDF).
- TÜRK-İŞ Çalışma Raporu (1999-2003), TÜRK-İŞ 19. Genel Kurul Çalışma Raporu, Aralık 2003, Ankara.
- Yerel Asgari Ücret Raporu-İşsizlik ve Bölgesel Gelir Dağılımı Eşitsizliğiyle Mücadele için “Yerel Asgari Ücret” Uygulaması, Ankara Sanayi Odası, Haziran 2005.
- Yılmaz, B. (2005), Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Asgari Ücret: Karşılaştırmalı Bir Analiz, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Yılmaz, B. ve Terzi, H. (2006), “Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Asgari Ücretin Karşılaştırmalı Bir Analizi”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 20, Sayı: 2, Eylül, ss.121 137.
- ILO Minimum Wage Database, <http://www.ilo.org/travaildatabase/servlet/minimumwages>, (23.11.2005).
- SSK 2002 Yılı İstatistikleri, (<http://www.ssk.gov.tr/wps/sskroot/istatistik/istatistik2002/default.jsp>), (16.2.2005).
- SSK 2003 Yılı İstatistikleri, (<http://www.ssk.gov.tr/wps/sskroot/istatistik/istatistik2003/default.jsp>), (16.2.2005).

SSK 2004 Yılı İstatistikleri, (http://www.ssk.gov.tr/sskdownloads/anasayfa/istatistik/istatistik2004/T1_15.xls), (23.1.2006).
http://www.calisma.gov.tr/istatistik/cgm/yillar_asgari_ucret.htm, (22.2.2005).
http://www.calisma.gov.tr/CGM/asgari_ucret_01_2006.xls, (9.1.2006).
http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/YOKSL/k_140206.xls, (5.4.2006).
<http://www.dpt.gov.tr/bgyu/2003>, (23.11.2005).
http://lmsnt.pub.die.gov.tr/die/plsql/fywebtur_tufe.fy_form3, (23.1.2006).
<http://www.tekstilisveren.org.tr/dergi/2004/aralik/guncel-5.html>, (17.4.2005).
4857 sayılı İş Kanunu.
25540 sayılı Asgari Ücret Yönetmeliği